

ПЕДАГОГИКА

УДК 37.013

DOI: 10.52754/16947452_2022_4_137

**Б. АПЫШЕВДИН ОКУУ –МЕТОДИКАЛЫК ЭМГЕКТЕРИНДЕ
ИЛИМИЙ ЖАНА ЭЛДИК ПЕДАГОГИКАНЫН ИНТЕГРАЦИЯСЫ**

Алимбеков Акматали, п.и.д. профессор.
akmatali.alimbekov@manas.edu.kg
 Кыргыз – Түрк “Манас” университети
 Бишкек, Кыргызстан

Аннотация. Макалада кыргыздын чыгаан, чебер окумуштуу педагогу Бекембай Апышевдин чейрек кылым аралыгында жарык көргөн педагогика багытындагы окуу куралдарынын мазмунундагы элдик жана илимий педагогиканын интеграциясы изилденген. Б. Апышевдин окуу куралдары мугалимдер жана студенттер арасында кеңири жайылышы жана анын негизинде өтүлгөн лекциялык сабактардын турмуштун дал өзүндөй жандуулугунун башкы себеби илимий жана элдик педагогиканын ортосундагы орток көз караштарды чебер айкалыштыра билгендигинде. Ал педагогика курсунун мазмунунун өзөгүндө өз тарыхынын өзөгүнөн өсүп чыгып, миң кылымдык сыноодон өткөн баалуулуктар турушун жактап, аны окуу материал катары долбоорлоп, педагогикалык ишмердүүлүгүндө жүзөгө ашырган. Бул тажрыйбаны педагогика курстарынын окуу китебин түзүү, аны окутуу үчүн бөтөнчө модель катары кароого болот.

Ачык сөздөр: илимий, элдик, педагогика, педагогика курсу, интеграция, окутуу, тарбия

ИНТЕГРАЦИЯ НАУЧНОЙ И НАРОДНОЙ ПЕДАГОГИИ В УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКИХ РАБОТАХ Б.АПЫШЕВА

Алимбеков Акматали, п.и.д. профессор.
akmatali.alimbekov@manas.edu.kg
 Кыргыз – Түрк “Манас” университети
 Бишкек, Кыргызстан

Аннотация. В статье рассматривается интеграция народной и научной педагогики в содержание учебных пособий в области педагогики, разрабатываемых блестящим и опытным кыргызским ученым и педагогом Бекембаем Апышевым на протяжении четверти века. В исследовании утверждается что, главной причиной широкой популярности учебных пособий Б. Апышева среди преподавателей и студентов и жизненности его лекций кроются в его умении сочетать научной и народной педагогики. Он выступал за то, чтобы ядром содержания курса педагогики были ценности, выросшие из ядра его истории и прошедшие проверку тысячью веков, и спроектировал его как учебный материал и реализовал в своей педагогической деятельности. Этот опыт можно рассматривать как своеобразный модель создания учебника курсов педагогики и преподавания по нему.

Ключевые слова: научная, народная, педагогика, курс, интеграция, обучение, воспитание.

INTEGRATION OF SCIENTIFIC AND FOLK PEDAGOGY IN THE EDUCATIONAL AND METHODOLOGICAL WORKS OF B.APYSHEV

*Alimbekov Akmatali, doctor of pedagogical sciences, professor.
akmatali.alimbekov@manas.edu.kg.
Kyrgyz-Turkish University "Manas"
Bishkek, Kyrgyzstan*

Abstract. *The article discusses the integration of folk and scientific pedagogy into the content of teaching aids in the field of pedagogy, developed by the brilliant and experienced Kyrgyz scientist and teacher Bekembay Apyshev for a quarter of a century. The study states that the main reason for the wide popularity of B. Apyshev's textbooks among teachers and students and the vitality of his lectures lie in his ability to combine scientific and folk pedagogy. He advocated that the core of the content of the pedagogy course should be values that have grown from the core of its history and have been tested for a thousand centuries, and designed it as a teaching material and implemented it in his pedagogical activities. This experience can be regarded as a kind of model for creating a textbook for pedagogy courses and teaching on it.*

Key words: *scientific, folk, pedagogy, course, integration, training, education.*

Киришүү. Б. Апышев - Кыргызстандагы жогорку педагогикалык билим берүүнүн мазмунун өнүктүрүүдө, мугалимдерди даярдоо практикасына жарым кылымдан ашуун активдүү кызмат өтөгөн жалпы агартуу тармагында жандуу легендага айланган залкар инсан, аттын кашкасындай белгилүү, чыгаан педагог аалым болгон. Анын өмүрү жана педагогикалык ишмердүүлүгү Советтик жана эгемендүүлүк эки доорлорго туш келген. Ошондуктан, коомдук саясий өзгөрүүлөрдөн улам билим берүү системасы анын ичинде мугалимдерди даярдоону аркалаган педагогика курсунунун мазмунундагы өзгөрүүлөрдү, оош-кыйыштарды ичтен билип, кем өксүктөрүн өркүндөтүүгө салым кошкондордун бири катары таанылган. Кыргызстанда педагогика дисциплинасын окутуу боюнча жаралыш, өнүгүш, калыптаныш тарыхын Б. Апышевдин илимий ишмердүүлүгүсүз элестетүүгө болбойт. Эгерде И. Бекбоев Кыргызстандын мектептери үчүн кыргыз тилиндеги “Математика” окуу китептерин иштеп чыгууга чыйыр салса, Б. Апышев улуттук духтагы педагогика боюнча окуу китептерин жараткандардын кат башында турат.

Кыргыз илимий педагогикасынын корунда элдик жана илимий педагогиканы интеграциялоо маселелери А. Алимбеков, Б. Муратбаев, Ф. Байтова ж.б.лардын эмгектеринде каралган. Ал эми азыркы педагогикалык

билим берүү чөйрөсүндө колдонулуп жаткан педагогика багытындагы окуу куралдардын мазмунундагы элдик педагогикалык билимдерди колдонуу тажрыйбалары атайын изилдене элек. Буга байланыштуу педагогика багытындагы кыргыз тилиндеги алгачкы оригинал окуу куралдарды катары Б. Апышевдин эмгектери олуттуу илимий практикалык кызыкчылык жаратат.

Сунушталган макала Б. Апышевдин педагогика курсунун мазмунун өнүктүрүү, айрыкча анын окуу куралдарындагы илимий жана элдик педагогиканы интеграциялоо боюнча тажрыйбасына илимий берүүгө арналат.

Изилдөөнүн методу жана материалы. Макала сапаттык изилдөө моделинин методологиялык принциптеринин алкагында жүзөгө ашты. Изилдөөнүн *объектин* Б. Апышевдин окуу – методикалык эмгектеринин мазмуну, *предметин* илимий жана элдик педагогиканы айкалыштыруу багытындагы ишмердүүлүгүн баалоо маселелери түзөт. Биздин изилдөөбүздүн негизги булактары же материалы катары Бекембай Апышевдин педагогика дисциплинасы боюнча өзү тарабынан даярдалып, жарыяланган төмөнкүдөй окуу куралдары эсептелинет: «Жалпы дидактикалык негиздери» (1993), Педагогика (1993), Тарбия назарияты (1996), Педагогика (2003) ж. б. Изилдөөдө контент анализ талдоо методдору, мазмунду талдоо колдонулган.

Изилдөөнүн натыйжалары жана аларды талкуулоо. Педагогика илиминин мазмуну көп кырдуу интегративдик мүнөзгө ээ болуусу тууралуу кайчы пикирлер илим катары түптөлүү доорунан бери эле пайда болуп, дамамат уланып келет. Талкуунун чектери ченемсиз кеңейип олтуруп, анын илим экенинен шек санаган ойлор да ортого чыккан. Бул маселеге К.Д. Ушинский да катышып өзүнүн пикирин “Ар кандай илим менен анын жоболорун колдонуу аркылуу жашоо турмушту жакшыртууга багытталган искусство түзүлүшү мүмкүн, бирок илимди колдонуунун бул эрежелери илимди түзбөйт...” - деп билдирген [10]. Ушинский өзүнүн көз карашын далилдөө үчүн илимдин корутундуларын практикада колдонуу искусствосу адамдын өзүнүн каалоолору менен аныкталуучу жана дайыма өзгөрүп туруучу эрежелердин тутумунан турушу мүмкүн деген аргументти келтирет. Илимдин корутундулары кадыресе объективдүү, ал эми аларды практикада колдонуу ар бир адамдын субъективдүү чеберчилигинен көз каранды. Ар кандай педагогдун каалоо, ыкласына жараша өзгөрө бере турган эрежелерден айырмаланып, «илимий акыйкаттар өзүм билемдик менен эмес, адам кубулуштарынын көзгө көрүнгөн себептерине тереңирээк сүңгүп кирип олтуруп, объекттин нукура маңызына көбүрөөк жакындашынан турат. Бул

арийне изилдөө аркылуу таанылуучу кубулуш. Ошону менен бирдикте практика менен тыгыз байланыштагы колдонмо билимдердин баарын эле илим эмес деген үстүрт пикир экендигин моюндоо абзел. Маселе педагогиканы окутууда анын илимий негиздери менен ага негизделген окутуу тарбиялоо искусствосунун гармониясына жетишүүдө турат. Педагогика боюнча таанымал окуу китептердин авторлорунун бири И.П. Подласый адилет белгилегендей: “Илим менен педагогикалык чеберчиликтин өз ара байланышы жөнүндөгү маселени күн тартибинен алууга болбойт. Педагогикалык кубулуштардын маңызын талдоонун негизинде белгиленген нормалар абстракттуу акыйкаттар гана. Аларды жандандырып жаңы маани берүү чыгармачыл мугалимдин иши. “Теория бул абстракция, аны колдонуу дайыма бийик искусство” [8]. Бул тезисти белгилүү педагог С. Соловейчик “Балдарды тарбиялоо жана окутуу – бул искусство, адамдык өнөрдүн эң татаалы. Ал эми педагогика – бул балдарды тарбиялоо жана окутуу өнөрү, жүз пайыз илим жана жүз пайыз искусство жөнүндөгү илим” - деп бекемдеген [9].

Педагогика илиминин табияты тууралуу абалтан уңгуланган көз караштар жогорку педагогикалык билим берүүчү уюмдарда окутулган “Педагогика” дисциплиналарынын мазмуну тууралуу көз караштардын жаралышына да өбөлгө болууда. Алсак, азыр педагогикалык билим берүүнүн анын ичинде педагогикалык дисциплиналардын мазмуну таза рационалдык билимдерге б.а. түшүнүктөр, терминдер, принциптер, идеялар, жоболор, теориялар, концепциялар, системалар, мыйзам ченемдүүлүктөргө негизделип, баланын реалдуу күнүмдүк турмушун курчап турган педагогикалык баалуулуктарды өз ичине камтый албай жаткандыгы өзгөчө көйгөй катары белгиленип келет. Арийне, педагогика курсунун мазмунун долборлоодо теориялык билимдердин аткарган функциясына шек келтирүүгө болбойт. Мугалимдин жана тарбиячынын практикалык ишмердүүлүгүнө даярдоо салттуу түрдө өсүп келе жаткан муундарды тарбиялоодо жана окутууда көптөгөн муундардын тажрыйбасын чагылдырган теорияны үйрөнүүдөн башталат. Педагогика курстарынын мазмунунда теориялык рационалдык билимдерге артыкчылык берүүнүн маанисин Б. Апышев да жактап: “...педагогикалык илимге негизделбеген таалим-тарбия медицинадагы эмчилик-домчулуктун деңгээлинен өйдө көтөрүлбөй жатат”, - деп жазган [4]. Студенттин бул тажрыйбаны түшүнүүсү анын педагогикалык ишмердүүлүк позициясынын жана стилинин калыптанышын аныктайт. Педагогикада теория бул баарынан мурда мугалимдин окуу – тарбия ишмердүүлүгүнүн негизи тууралуу жалпыланган билимдердин

системасы. Тарбиянын, билим берүүнүн жана окутуунун мыйзам ченемдүүлүктөрү жана мыйзамдары жөнүндө фундаменталдуу илимий билимдерди камтыган педагогикалык билимдердин кеңири тармагынан теориялык педагогиканы бөлүп алууну дүйнөнүн көпчүлүк изилдөөчүлөрү негиздүү жана мыйзамдуу деп эсептегени биз үчүн маанилүү. Илимий педагогиканын системасынын негизги компоненттери да аксиомалар жана принциптер болуп саналат. Конкреттүү сунуштар жана эрежелер аркылуу теория практика менен байланышкан. Педагогика курсунун контекстинде Н. В. Анохиндин имплициттик башкача айтканда, тексттер аркылуу эмес, жандуу баарлашуу аркылуу алынуучу билимдер жөнүндөгү тезиси өзгөчө актуалдуулукка ээ [1]. Б.С. Братустун психолого-педагогикалык билимдерде балдардын инсан катары калыптанышын шарттаган көптөгөн факторлорго байланыштуу билимдер долбоорлонбогондугу, долбоорлоо да кыйында тураары ошондуктан таалим-тарбия тууралуу жалгыз эле китептерден өздөштүрүүгө болбойт деген оюнда да олуттуу акыйкат жатат [5].

Педагогиканын аныктамалары айтып тургандай баланы турмушка даярдоо, эл катарына кошуп өз алдынча инсан катары калыптандыруу аны күн санап курчап турган социалдык чөйрөнүн турмуштун педагогикалык таасирин кылдат эске алуусуз мүмкүн эмес. Социалдык-маданий чөйрөнүн педагогикалык таалим-тарбиянын мазмунун аныктоочу ролу жөнүндөгү ойлор өзүнчө түптүү түшүнүктөрү бар илим тармагы болуп эсептелет. Таалим-тарбия ишинде баланын өзү жашаган чөйрөнүн баалуулугун кылдат эске алуу зарылдыгын К.Д. Ушинский “Адамдар өзү жашаган чөйрөнүн таасири астында өсүшөт жана тарбияланышат, демек, алардын жан дүйнөсүнүн калыптанышына ошол чөйрөнүн таасири чечүүчү мааниге ээ” – деп тастыктаган [10]. Атактуу психолог Л. Выготскийдин пикири боюнча билим берүү процесси өзүнүн психологиялык маңызы боюнча турмуш менен өтмө катар чырмалышкан. Акыр-аягы, турмуш гана тарбиялайт, мектеп турмуш менен канчалык көп кырдуу жуурулушса, окуу процесси да ошончолук динамикалуу жана толук кандуу болот [7].

Арийне педагогика курсун окутуунун мындай деңгээлин камсыз кылуу окутуучуга теориялык билимдерди терең билүү жетишсиз. Ал тарыхый эс тутуму, инсандык нарк нускасы жетик, өз улутунун руханий дөөлөттөрүнө сыйчыл мамиле жасаган аны өздөштүрүү дымагы жогору, өзүн өткөн менен келечекти туташтырып туруучу көпүрө катары даярдоого карата сезим туйгулары реалдуу иш-аракеттери менен айырмаланган адис болушу зарыл.

Биздин пикирибизде Бекембай Апышев ушундай критерийлерге төп келген адам катары төмөнкүдөй сапаттары менен айырмаланган:

1. Б. Апышевдин эң сүйгөн педагогу В.А. Сухомлинский, ал эми сүйгөн китеби аталган педагогдун “Жүрөгүмдү балдарга беремин” (Сердце отдаю к детям) деген китеби болгон. Б. Апышевдин китептеринде В.А. Сухомлинскийдин китептеринен алынган цитаталар жыш учурайт. Б. Апышев Сухомлинскийдин жашоо өрнөгүнө арбалган аалым катары педагогикалык ишке жүрөк менен мамиле кылып, бүткүл аң сезимдүү турмушунда жүрөгүн педагогиканы окутууга, жан дүйнөсү бай мугалимдерди даярдоого арнаган. Эгерде кайсы бир учурда Түштүк Кыргызстанда мугалимдерге педагогикалык билим берүүнүн тарыхы изилдөөгө алынса, Б. Апышевдин жасаган иштери кат башында талдоого алынышы күмөнсүз.
2. Б. Апышев “Манас» эпосу баштаган улуттун руханий баалуулугун педагогикалык көз караш менен таанып, аларды кыргыз улутунун этникалык насилини сактоонун амалы катары жаралган руханий - педагогикалык баалуулук, билим катары кабылдап, урматтап бул жагдайда башкаларга өрнөк болгон.
3. Калк тарыхын чебер чечмелей билген, дээрлик акылы тунук, ата мурас, акыл тажрыйбаларга каныккан, *караңгыда көз тапкан, капилетте сөз тапкан*, адеп - наркы, нускасы, таалими менен бүтүндөй улуттун урмат - сыйына ээ болгон кемеңгер, көсөмдөрдүн бири.
4. Элдик педагогикалык билимдерди ичтен изилдеп, илим жактаган белгилүү окумуштуу катары таанылган.
5. Педагогика курсунун мазмуну балдардын, элдин турмушундагы урунттуу педагогикалык көйгөйлөр фактылар менен туташ биримдикте куруп, лекцияларында ары салмактуу ой тыянактар, ары жүрөктөн өтүп, жүлүнгө жетээр жалындуу чакырыктары, тамаша, юмор, аскияга ширелген куйкум сөздөрдүн күчү менен таасирдүү жеткире алган. Бул жагынан ал бүтүндөй Фергана, Андижан өрөөнүнө таанымал аналогу жок, сейрек талантуу лектор болгон. Бир мезгилде белгилүү орус жазуучусу М.М. Пришвин “Жүрөктүн катышуусуз ой жүгүртүүдөн корк» - деп чакырык жасаган. Б. Апышевдин болочок мугалимдерге айткан олуттуу насааттарынын бири “Жүрөктүн катышуусуз сабак өтүүдөн кач” – деген девиз болгон. Анын пикиринде “Эриктирме, жадатма сабак мугалимдин тирүүлөй өлүмтүккө айландырат. Жадатма сабак берген мугалим өзүнө гана эмес, окуткан предметине карата да көңүл кайттыкты жаратат”.

Б. Апышевдин педагогика багытындагы эмгектеринде илимий жана элдик педагогиканы интеграциялоо тажрыйбасы төмөнкүдөй багыттарда жүзөгө ашкан.

Алардын биринчиси болочок мугалимдерди улуттун этникалык насилини сактоонун шарты катары абалтан өнүгүп-өркүндөп келген элдик өрнөктүү каада-салт, үрп-адат, ырасым-жөрөлгөлөрдү урматтоо жана барктоого окуп-үйрөнүүгө иликтеп-изилдөөгө жана жайылтууга ынандыруу, активдүү иш аракетке багыттоо.

Б. Апышевдин педагогика багытындагы окуу китептеринин дээрлик баарынын аннотациясында илимий педагогикалык билимдер менен элдин тарбия тажрыйбаларынын ортосундагы байланышты камсыз кылуу тууралуу автордук ниет ачык белгиленген. 1993 –жылы жарык көргөн окуу китебинин кириш сөзүндө эгемен Кыргызстанда педагогика курсунун мазмунунун өзөгүндө өз тарыхынын өзөгүнөн өсүп чыгып миң кылымдык сыноодон өткөн баалуулуктар турушуна басым жасап мындай деп жазат “ Өткөн тарыхын астейдил иликтеп үйрөнүп, ага туура илимий баа бере албаган элде келечек жок. Ар кандай элдин өркүндөп өсүүсүн ошол элдин улуттук маданиятынын гүлдөшү камсыз кылат. Улуттук маданият элдин тарыхын, турмуштук тажрыйбасын, салтын, оозеки адабиятын, динин, тилин, дилин, улуттук өнөр ажарын өзүнө камтыйт” [3].

Автордун бекем ишениминде “...элдин кайра жаратуу ишинин уюткусун кыргыздын элдик педагогикасы жана азыркы дүйнөлүк педагогиканын ширетмеси түзүүгө тийиш” [3]. Б. Апышев кыргыздын элдик педагогикасын – ондогон жылдар бою кырындыдан чогултулуп келген нарк нускалуу каада салт, кудрети күчтүү руханий дарамет катары баалоо менен педагогикалык билим берүүнүн мазмунунда ата-бабалардын асыл баа керээздерин болочок мугалим тарбиячыларга ыраатуу жеткирүү таалим-тарбия жаатындагы эгемендүүлүктүн эң зарыл шарты катары эсептейт. Мындай иш-аракеттерге үстүрт, көнүмүш схематизмдердин көзү менен карагандарга өзүнүн эмоционалдуу экспрессивдүү лексикага негизделген кеби аркылуу бабаларыбыз «Каада жоголсо, калктан уят кетет, капкак жоголсо, иттен уят кетет» деген кепти айтып кеткен. Бабаларыбыздын мындай нускалуу идеяларын таназар албай, улуттук педагогикабызды жерип, бөтөн элдердин тарбиясына баш отубуз менен кирип кетсек, келечек муундарыбыздын тагдыры таш каппайбы деп эскертет.

Мындай позиция азыр кадыресе көнүмүш көз караш болгон менен эгемендүүлүктүн алгачкы жылдарында объективдүү өбөлгөлөргө ээ өзгөчө көз караш болгон. Бул тууралуу М.Г. Тайчинов “Тоталитардык идеологиялык негиздеги улуттук мектептердин ишмердүүлүгү терс натыйжаларды көрсөттү. Бир нече муундардын улуттук тилден жана маданияттан тышкары тарбияланышы улуттук традициялардан ажырымга,

калктын бир бөлүгүнүн маргиналдашуусуна алып келди. Ушул эле мезгилде улуттук маданият жана жалпы адамзаттык баалуулуктар менен тааныштыруунун потенциалдык мүмкүнчүлүктөрү толук пайдаланылган жок”, – деп адилет белгилеген [11]. Объективдүү шарттардан улам педагогика курстарынын мазмунунда элдик педагогикалык билимдер орун тапкан эмес.

Брас, Б. Апышев педагогика курстарын жаза баштаганда жогоруда айтылган педагогикалык билим берүүнүн мазмунун элдик педагогикалык акыл ойлор жана тажрыйбалар менен айкалыштыруунун методологиясы жана методологиялык принциптери тактала элек болуучу. Алар кийинчерээк гана этнопедагогикалык концепцияларда колго алына баштаган. Жалпысынан Б.Апышевдин илимий-методикалык эмгектеринде элдик педагогиканын интеграциясы автордун көп жылдык тажрыйбасына жана чыгармачыл интуициясына негизделген.

Аларды жалпысынан төмөнкүдөй аспектилерде бөлүп көрсөтүүгө болот.

1. Элдик педагогиканы илимий педагогиканын жаралыш башаты катары кароого байланыштуу көз караштарды кыргыз материалдарынын негизинде тастыктоо.

Буга байланыштуу автордун алгачы «Педагогика» (1993) китебинин 48 - бетине чейинки көлөмдүү бөлүмүн улуттук педагогиканын тарыхы боюнча өз алдынча көлөмдүү окума текст катары кароого болот. Мында макалдардан баштап, Манас эпосуна чейинки фольклордук чыгармалар педагогикалык баалуулуктарды таануунун булагы катары мүнөздөлгөн. Тигил же кубулушту же теориялык жобонун акыйкаттыгын элдик акылмандыктын үлгүлөрү аркылуу бекемдөө, тастыктоо.

Б. Апышевдин педагогика боюнча окуу куралдары элдик педагогикалык акыл менен тажрыйбаларга бай аналогу жок китеп. Алсак, «Педагогика» (2003) окуу куралында эл мектеп, китеп жок мезгилде эле курчап турган чөйрөгө акивдүү байкоо жүргүзүп, туулган жердин флора жана фаунасы боюнча ырааттуу билимге ээ болгондугун белгилеп мындай деп жазат: «Элибиз турмуш тиричилигине зарыл нерселердин баарын өсүмдүктөрдөн жасай алышкан. Алсак, боз үйдүн сөөгүн түрдүү жыгачтардан, ашкананы чийден токуп жасашкан, жыгачтан ээр чапкан, кыл кыяк, комуз, сурнай, чоор сыяктуу музыкалык аспаптарды жасаган, идиш-аяк жасоого колдонушкан, короосун тосуп, отун кылып жаккан, арча түтөтүп аластаган. Ышкындын түбү менен тери өңдөп, кереге, уук боегон. Өсүмдүктөрдү малга тоют гана эмес, өздөрүнүн тамак-ашына кошумча катары да пайдаланышкан». Ушул эле жерде кыргыздардын тоо-ташка, жер сууга, чөп-чарга, жан-жаныбарга

жасаган астейдил, аяр мамилесинин баары «убал» деген түшүнүккө (ишенимге) негизделгендиги тууралуу маалыматтарга кайрылган [4].

2. *Инсандын өнүгүшүнө байланыштуу мыйзам ченемдүүлүктөрдү ачыктоо чечмелөөдө макалдарды ирет-орду менен орундуу, таасирдүү колдонгон.* Макалдарда өткөн муундун турмуштук тажрыйбаларынын негизинде келип чыккан акыл корутундулар, эч кандай шекти жаратпаган абстракттуу логикалык даяр формулалар, белгилүү жүрүм турум нормаларын колдоо же айыптоо бүтүмдөрү бар. Буга байланыштуу автор баланы ашкере эркелетүүдөн алыс болуп, өзү үчүн зарыл болгон нерсени өзүнө аткартууга аракет кылуу гана баланы өнүктүрөөрүн аргументтөө үчүн *«Тиши чыккан балага чайнап берген аш болбойт»* деген макалды келтирип, бала окутуу үйрөтүүнүн объектиси гана эмес, субъектиси да экендигин айгинелеген терең акыл тажрыйба элде да болгонугун ырастайт [3]. А.С. Макаренкоунун жакшы ой, максат аркылуу тарбиялоо теориясындагы алыскы перспектива түшүнүгүнө аналог катары кыргыздын *«Жакшы ниет – жарым ырыс»*, *«Жаштын тилегин Кудайым берет»* -деген макалдарын келтирет [3].

Эмгектин адамды жаратуучу кудуретин жана эмгек тарбиясынын методдорун түшүндүрүүдө *«Көрө-көрө көсөм болот, сүйлөй-сүйлөй чечен болот»*, *«Энени көрүп кыз өсөт»*, *«Устадан шакирт озот»*-деген макалдарды колдонгон. Инсандын калыптанышындагы билим алуунун баалуулугун ырастоодо башка аргументтер менен бирдикте *«Билеги күчтүү бирди жыгат, билими күчтүү миңди жыгат»* - деген макалга кайрылат [3].

Жаш муундарды тарбиялоонун максатын айрыкча уул балдардын гендердик иденттүүлүгүн айкындоодо: *«Эр жигитке жетимиши өнөр аздык кылат»* -деген эл макалына таянат. Чыныгы тарбия адамдардын жан дүйнөлөрүнүн карым-катнаш мамилелеринин натыйжасы экендигин *«Адам болор киши бар, адам болор кишинин адам менен иши бар»*- деген макал аркылуу негиздейт

Б. Апышев педагогикалык билимдердин элдик педагогика менен айкалыштыруу алкагында аларды кошумча иллюстрациялоо өнүтүндө гана колдонбостон, айрым билимдерди элдик салттык билимдердин негизинде өркүндөтүү зарылдыгында белгилеп, реалдуу иш-аракеттерди жасаган. Алсак, анын тарбиялоо процессиндеги жазалоо методдорун *«Ата каргышы - ок»* деген макал аркылуу ачып берсек болорун белгилеп кеткен. Атаның назарынан калган бала эч качан эл жарытар эр болбойт, ал сөзсүз элдин да назарынан калат. *«Элдин назары - Кудайдын назары»* - деген салттык таасир көрсөтүү методдору менен өркүндөтүүнү сунуш кылган жана ишенимдерге ынандырган [3].

Б.Апышевдин пикиринде «ата назары» - тарбия жараянында пайдаланылбай келе жаткан жазалоо методу. Таалим-тарбия ишинин үзгүлтүксүздүгү тууралуу мыйзам ченемдүүлүктүн маңызын ачып көрсөтүүдө «*Жакшы болуу аста-аста, жаман болуу бир паста*» -деген макалга таянган. Бул ойду улап Б. Апышев “Эгерде жерди пешене тер менен тынымсыз иштеп эгин, бак-дарак, гүлзар өстүрбөсө, анда аны сөзсүз уйгак басат. Уйгактын уругун эч ким сеппеген сыяктуу эле, баланын жан дүйнөсүн жамандыктан коргоп, жакшылыктын үрөнүн учурунда сээп калбаса, жамандык эч ким сеппей эле дүркүрөп өскөн уйгактай оожалат” –деп – жазат [2].

Корутунду. Б. Апышев Түштүк Кыргызстандын мугалимдер жана илимпоздор арасында аттын кашкасындай таанымал таланттуу окумуштуу педагог болгон. Ал өзүнүн окуу китептеринде педагогика курсундагы түрдүү илимий билимдерди элдин турмушу, балдарды курчап турган реалдуу этномаданий мейкиндиктер, баалуулуктар менен байланыштыруу аркылуу болочок мугалимдерди элге, элдик педагогикага жакындатууга аракет жасаган. Таалим-тарбиянын мазмунун этнопедагогикалык баалуулуктардын негизинде өркүндөтүүнүн актуалдуулугу артып жаткан азыркы учурда Б. Апышевдин аталган багыттагы тажрыйбасын андан ары өнүктүрүү зарыл.

Адабияттар

1. Анохина Н. В. (2010) ИмPLICITность как компонент структуры содержания текста и составляющая процессов его понимания. автореф. дис. ... канд. филол. наук. Уфа,.
2. Бекембай Апыш (2011) «Педагогика» (окуу куралы) Толукталып, оңдолуп экинчи басылышы. Ош. 412 б.
3. Бекембай Апыш (1993) Педагогика (окуу куралы) . Ош.
4. Бекембай Апыш (1996) Тарбия назарияты. Ош. 138 б.
5. Братусь Б.С. (1985) Нравственное сознание личности. Психологическое исследование. Москва. 149 с.
6. Волков Г.Н. (1984) Этнопедагогические осмысления процесса современного воспитания. Русский язык и литература в киргизской школе. №2. С.33 - 41.
7. Выготский Л. С. (1991) Педагогическая психология.– Москва. 480 с.
8. Подласый И. (2007) Педагогика. 2-е изд. Москва. 463 с
9. Соловейчик, Симон. (2018) Педагогика для всех. Москва. 384 с.
10. Ушинский К. Д. (1974) Избранные педагогические произведения. Москва. 584
11. Тайчинов М.Г. (1999) Развитие национального образования в поликультурном, многонациональном обществе. Педагогика. № 2. – С. 30-35.